

## 4.2. TÁNCMŰVÉSZETI ÁG

### NÉPTÁNC TANSZAK

#### *Az alapfokú néptáncoktatás követelményei*

A néptánc tanszak célja, hogy a magyar néptánc és népi kultúra iránti érdeklődést elmélyítse a tanulóknál. A táncokon keresztül ismerjék meg hagyományainkat, a magyar nép táncait, a táncok lépésanyagát, jellegzetességeit, stílusát.

#### *A tanszak feladata Ismertesse meg a tanulóval*

- a hagyományos népi játékokat,
- a három dialektus (nyugati, tiszai, erdélyi) tánc típusait, táncrendjeit,
- a mozgásanyag variációs lehetőségeit,
- a táncokhoz kapcsolódó énekeket, zenei kíséretet,
- a néptánc tudomány sajátos megközelítési módját,
- a folklórkutatás tárgyának, az alávett társadalmi rétegek, a „nép” műveltségének sajátos helyét az egyetemes emberi kultúrában,
- a táncművészi és közhasznú formáit,
- a társasági táncélet alkalmait,
- a színpadi táncművészet legfontosabb ágazatait és korszakait,
- az egyetemes és nemzeti táncművészet legjelentősebb művészeinek pályáját,
- az egyetemes és nemzeti táncművészet néhány alapművét, s ezek elemzésén keresztül a táncirodalom különböző stílusait.
- *Alakítsa ki a tanulóknál*
- a rendszeres munka természetes igényét,
- a megfelelő munkafegyelmet,
- a munkájuk tudatos kontrollálását,
- a művészi előadásmód kivitelezését,
- az általános szemléletmódot, amely a népi kultúra, népi élet egyes jelenségeit egy összefüggő rendszer egymást feltételező részeként értelmezi,
- az esztétikai érzéket,
- a művészetek befogadására nyitott attitűdöt,
- fogékonyságot a múlt és a jelen értékeinek befogadására, *Fejlessze a tanulót:*
- mozgáskultúráját,
- fizikai állóképességét,
- ritmusérzékét,
- hallását,
- zenéhez való alkalmazkodását,
- tér-, forma- és stílusérzékét,
- mozgásmemóriáját,
- koncentráció képességét,
- improvizációs készségét,
- ízlését, kritikai érzékét,
- a tánc komplexitásából adódóan a társalmi művészetek (zene, képzőművészet, színház) iránti érzékenységét,
- vizuális memóriáját,
- a képzelőerejét. *Ösztönözze a tanulót*
- a közösségi alkotás öröme, a közösségi kultúra értékei iránt,

- a néprajzi és általában kultúrtörténeti ismereteinek rendszeres gyarapítására • a rendszeres múzeumlátogatásra,
- a rendszeres társasági és színházi táncesemények látogatására,
- a televízió és rádió táncos témájú műsorainak figyelemmel kísérésére,
- az aktív részvétel igényét az iskolán kívüli alkalmakon való részvételre (kézműves foglalkozások, játszóházak, táncházak, néprajzi táborok, egyéb táncesemények),
- a környezetében esetleg adódó gyűjtési lehetőségek kihasználására (helytörténeti hagyományok összeírása, nagyszülők, idős emberek tudásanyagának összegyűjtése).
- *Tudatosítsa a tanulóban*
- a tánc történeti ismeretek fejlesztik a személyiségét, az ízlését és fogékonyságát általában a művészetek, különösen az előadóművészetek iránt.
- *Hívja fel a tanulók figyelmét*
- a korévfolyamuknak megfelelő néptáncos, népzenei, néprajzi, tánc történeti irodalomra. *Tegye nyitottá*
- a tanuló személyiségét a folklór iránt *Irányítsa a tanulót*
- szakirányú továbbtanulásra
- a továbbképző folytatására
- az amatőr táncéletbe való bekapcsolódásra.

### ***A néptánc tanszak tantárgyai és azok óraszámai***

A képzés ideje: 12 év

Évfolyamok száma: 12 év

TANTÁRGY	ÉVFOLYAMOK											
	Előképző		Alapfok						Továbbképző			
	1.	2.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Népi játék Néptánc	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Népi ének	2	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Folklórismeret	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-
Tánc történet	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Kinetográfia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
<b>Összesen:</b>	2-4	2-4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4

#### **A tanszak tantárgyai: Főtárgy:**

Népi játék, néptánc *Kötelező tantárgyak:* Folklórismeret Tánc történet

*Kötelezően választható tantárgyak:* Népi ének

Kinetográfia

*Szabadon választható tantárgyak:*

A tanszak bármely, az életkori sajátosságoknak megfelelő gyakorlati tantárgya.

#### **A tantárgyak helye a tanszak programjában**

A népi játék-néptánc a tanszak fő tantárgya, s az előkészítő - alapfok - továbbképző minden évfolyamán a legtöbb óraszámban foglalkoznak vele.

Ez az összefoglaló elnevezés több részterületet foglal magába:

- A tánctechnika, ami minden órát bevezet, a táncos izomzatának, ízületeinek bemelegítése mellett a technikai alapozást hivatott szolgálni.
- A ritmikai gyakorlatok és a táncos nyelvezet elsajátítása is a táncosok felkészülését segíti.
- A népi játékok az előkészítő, és az alapfok 1-2. évfolyamán játszanak fontos szerepet. A gyerekek megismerik a magyar játékkincs legszebb változatait, s ezen keresztül megszeretik a népzene és néptáncot.
- A néptánc oktatása elkezdődik az előkészítőben, de az alapfok és a továbbképző évfolyamain teljesedik ki. Egyre több dialektus táncrendjeit ismerik meg a tanulók, s táncolják „anyanyelvüként”.
- A daltanulás szorosan összetartozik a táncsal, míg a koreográfiák a tanult eredeti anyagok összefoglalásai.

A folklórismeret az alapfok 3-6. évfolyamán kötelező tantárgy. A 4 év alatt a tanulók megismerkednek a jeles napokkal, az emberélet fordulóival, a magyar nép hiedelemvilágával. A továbbképzőn szabadon választhatják ezt a tárgyat. Ekkor a népköltészetéről és a magyar nép táji-történeti csoportjairól hallgathatnak előadást.

A néptáncot tanuló gyerekek számára szükséges, hogy tudatosodjon bennük: művészeti területük egy komplex, elkülönülő részeiben is összefüggő kultúra része.

A tánc történettel a továbbképzőn találkoznak a tanulók. Ekkor az egyetemes és nemzeti tánc történeti rétegekről, stílusjegyekről tanulnak. Így a táncművészet értő és élvező befogadjává válnak.

A kinetográfia tantárgy a továbbképző 9-10. évfolyamán szerepel a tárgyak között. Akik megtanulják a kinetográfiát, a az írásos anyagot sokkal pontosabban, gyorsabban tudják elsajátítani, mint a szöveggel leírt folyamatokat. Emellett nagyon sok autentikus néptánc közlés csak kinetogramban történt, tehát szövegesen nem hozzáférhető.

Szabadon választható tantárgy: a tanszak bármely tantárgyából választható. Célja, hogy a tehetséges tanulóknak módot adjon a további fejlődésre.

## **Követelmények**

### **Követelmények az előképző elvégzése után**

#### **Népi játék, néptánc**

*A tanuló ismerjen:*

- legalább 10 kiszámolt, 10 különböző típusú játékot, ill. 10 népdalt. *Legyen képes:*
- a játékokhoz fűződő lépéseket szépen előadni,
- egyszerű ritmusképleteket visszaadni tapssal, dobogással (4 \* 2/4-es).

## Követelmények az alapfok elvégzése után

### **Népi játék, néptánc**

#### *A tanuló ismerje*

- a tanult játékokat (min. 20) és népdalokat (min. 40),
- a tanult táncrendeket, s legalább kettőt magabiztosan improvizáljon. Pl.:dél-dunántúli ugrós, kanásztánc (fiúk), karikázó (lányok), rábaközi dús, illetve körverbunk (fiúk),szatmári verbunk (fiúk), hajlikázó (lányok), lassú és friss csárdás, széki négyes, csárdás, sűrű és ritka tempó (fiúk), lőrincrévi páros táncok, sárközi ugrós és csárdás, karikázó (lányok), verbunk (fiúk), dél-alföldi páros ugrós és csárdás.
- *Legyen képes*
- a technikai gyakorlatokat biztosan végrehajtani, összekötni,
- 2/4-es ritmusképletet visszatapsolni, dobogni,
- legyen képes felismerni és megnevezni az irányokat, arányokat, alakzatokat.

### **Folklórismeret**

- *A tanuló ismerje:*
- a folklór, mint történeti hagyomány sajátosságait,
- az egyes jeles napok időpontját,
- a jeles napok vallási, hiedelmi funkcióját, magyarázó történetét,
- a hagyományos paraszti élet jellegzetes fordulópontjait,
- a magyar paraszti világkép legfőbb elemeit, eredetüket, s a hozzájuk fűződő mondákat,
- a parasztság hiedelemvilágának főbb szereplőit, funkciójukat,
- a korévfolyam szintjének megfelelő legfontosabb folklór-kiadványokat (könyv, lemez), és intézményeket (múzeumok, gyűjtemények).

#### *Legyen képes:*

- felidézni az egyes jelenségek konkrét megjelenését, a népszokások idejét és rítusrendjét,
- előadni népdalokat, rítusénekeket, és szokásszövegeket.

## Követelmények a továbbképző elvégzése után

### **Néptánc**

#### *A tanuló ismerje:*

- a különböző táncrendek zenéjét, népdalait (min: 100), • a tanult táncrendeket.

#### *Legyen képes*

- a technikai gyakorlatokat biztosan végrehajtani, összekötni, • 2/4-es ritmusképletet visszatapsolni, dobogni,
- legyen képes felismerni és megnevezni az irányokat, arányokat, alakzatokat.

## Folklórismeret

*A tanuló ismerje:*

- a fő népköltészeti műfajok jellegzetességeit,
- a magyar népművészet-kutatás leghíresebb irányzatait, képviselőit,
- a magyar néprajzi csoportok földrajzi elhelyezkedését, kialakulásuk legfőbb történeti momentumait, hagyományos népi kultúrájuk meghatározó jegyeit.

*Legyen képes:*

- rugalmas szemlélettel látni az egyén, a közösség egységét és kölcsönhatását a hagyományos népi kultúrában,
- megkülönböztetni a népi és „magas” kultúra jelenségeit, összehasonlítani jellemzőiket, • felidézni a prózai népköltészeti alkotások főbb tartalmi csoportjait, téma- köreit,
- önálló vélemény nyilvánításra a látott művekről. **Kinetográfia**

*A tanuló ismerje:*

- a mozdulatelemzés alaptényezőit, • a mozdulat és helyzet típusait.

*Legyen képes:*

- a kinetogrammal lejegyzett motívumokat pontosan leolvasni, és stílusosan előadni.

## Tánc történet

*A tanuló ismerje.*

- az adott évfolyam tananyagát,
- a táncművészet kimagasló alpműveit,
- a nagy egyéniségek munkásságát,
- az egyetemes és nemzeti tánc történeti folyamatokat.

*Legyen képes:*

- elemezni a táncművészet különböző stílusait,
- a társ művészetek iránti érdeklődésre,
- a múlt és a jelen értékeinek befogadására.

## Tananyag

# NÉPI JÁTÉK – NÉPTÁNC

## NÉPI JÁTÉK Előképző

### 1.-2. évfolyam

A népi játékok tanításánál figyelembe kell venni a gyermekek nemét, korát, érdeklődési körét, illetve a helyet ahol tanítjuk. Lehetőség szerint helyi vagy a régió szerinti játékokat, kiszámolókat is tanítsunk. A játékok célja a mozgáskészség javítása, a közösségi érzés tudatos erősítése, a játékra nevelés. A népi játékok nagyon alkalmasak a jellembeli tulajdonságok (ügyesség, bátorság, önuralom, önérzet, gyors felfogóképesség, versenyszellem) fejlesztésére.

a., Énekes-táncos gyerekjátékok

Altatók, kiolvasók, szerepjátszók, fogócska, párválasztó, fogyó- gyarapodó, vonulós- kapuzó pl., Ragasztó fogó, Boglya tetején..., Áradi-fáradi..., Gólyát látok... b., Népi sportjátékok Küzdő, Nemzetes, Fogó, Pásztorjátékok, Tréfás versengések Pl., csülközés, méta, botos játékok , cipőszakító

Néptánc alaplépések:

A játékokhoz fűződő lépések: szép, egyenletes járás, futás, egyes- kettes csárdás, szökellő, galopp, sarkazó, szökdelés páros lábon, stb.

Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az előképző 1-2. évfolyama elvégzése után a tanulók tudjanak önállóan játékfűzéseket létrehozni a 6-8 különböző típusú játékokból, ismerjék s szabályait, a hozzájuk kapcsolódó dalokat.

## NÉPTÁNC Alapfok

### 1. évfolyam

a., Tánctechnika

Gimnasztika: járás különböző talpfelületeken, futás különböző kartartással és lábemelésekkel, törzs-,kar,- és fejgyakorlatok

Speciális gyakorlatok: helyes testtartás, pozíciók fogalma (I. II.)- pozíció váltások, térdhajlítás (demi plié); féltalpra emelkedés (relevé); lábcúsztatás (battement tendu)

b., Ritmika: nyolcad-negyed- fél értékű járás tapssal; visszhang és futótűz típusú gyakorlatok;

c., Táncos nyelv: különböző térirányok; alakzatok alakítása (sor,oszlop,kör, félkör)

d., Játék: Mezőföldi vagy somogyi játékok (párválasztó, fogyó-gyarapodó, kapuzó) és kiszámolók

e., Néptánc: Mezőföldi vagy somogyi ugrós, lassú és friss csárdás alapok

Motívumok: háromugró, lengető típusok, sarkazó, összetett motívumok, kettes csárdás, forgás, bukós motívumok

- Eszközhasználat: bot, üveg
- Páros viszony kialakítása: kézfogással, különtáncolással
- Kiegészítő anyag: a fenthangsúly megalapozása, ill. más régióból, dialektusból származó játéanyag

f., Daltanulás: mezőföldi vagy somogyi játék és táncdallamok g., Koreográfia: a tanult eredeti anyagból – ugrós ill. eszközös

Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az alapfok 1. évfolyam elvégzése után a növendékek tudjanak min. 5 mezőföldi/somogyi játékot és ismerjék azok dalait, valamint szabályait. A mezőföldi/somogyi ugrós szabad táncolása és a csárdás és friss csárdás alapmotívumainak ismerete. Viselet részeinek bemutatása. A koreográfia bemutatása, dalok éneklése.

## **Alapfok**

### **2. évfolyam**

a., Tánctechnika

- Gimnasztika: járás különböző talpfelületeken, futás különböző kartartással és lábemelésekkel, törzs-,kar,- és fejgyakorlatok
- Speciális gyakorlatok: az eddig tanultak ismételése és kombinációja valamint, V. pozíció megismerése; térdhajlítás (grand plié;); lábkörzés a földön; lábemelések; karpozíciók (I.,II.,III.); ugrások fordulással (1/4, 1/2)

b., Ritmika: egyenletes járás közben ritmusképletek visszatapsolása; kétszólamú mozgás gyakorlása

c., Táncos nyelv: különböző térirányok (írányrózsa); stílus jegyek felismertetése (hasonlóság, azonosság, különbözőség)

d., Játék: Somogyi játékok (szerepjátszó, sport jellegű, kapuzó) és kiszámolók

e., Néptánc: Somogyi vagy Sárközi ugrós és csárdás alapok (lassú, friss)

Motívumok: lenthangsúlyos háromlépő, lengető típusok, csapások, térdütések, kettes csárdás, forgás, bukós motívumok

- Eszközhasználat: bot, üveg
- Páros viszony kialakítása: csalogatási formák, páros viszony fejlesztése

f., Daltanulás: somogyi vagy sárközi játék és táncdallamok

pl. Két tikom tavali....; Hüccs ki dísznó....; Három hordó....; Bújj bújj bokrosi... Túlsó sororn..., Hogy a kakas?

g., Koreográfia: a tanult eredeti anyagból, elsősorban ugrós és eszközös táncok

Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az alapfok 2. évfolyam elvégzése után a növendékek tudjanak min. 5 somogyi játékot és ismerjék azok dalait, valamint szabályait. A somogyi ugrós szabad táncolása a csalogatás elemeivel, eszközök használatával. A csárdás és friss csárdás motívumainak ismerete. Viselet részeinek bemutatása. A koreográfia bemutatása, somogyi dalok éneklése. Hajdúsági játék és táncdalok éneklése.

## Alapfok

### 3. évfolyam

a., Tánctechika

Gimnasztika: járás különböző talpfelületeken, futás különböző kartartással és lábemelésekkel, törzs-, kar-, és fejgyakorlatok

Speciális gyakorlatok: az eddig tanultak ismétlése és kombinációja valamint, lábdobások; fejkapás technika; forgás

b., Ritmika: kontrás taps; járás és futás változó tempójú zenére

c., Táncos nyelv: tempó (lassú, közepes, gyors); szimmetria-asszimmetria d, Néptánc: Szatmári vagy nyírségi játékok és páros táncok

Motívumok: fenthangsúlyos csárdás, hegyező és bokázó variációk, fonás előre- hátra, forgás, kifordítás, lányoknak forgás, fiúknak egyszerűbb csapások

– Eszközhasználat: bot (forgatás)

– Páros viszony kialakítása: tartás- ellentartás, kar alatt forgatás, átvetés

– Kiegészítő anyag: Hajdúsági motívumok tanulása

f., Daltanulás: Szatmári vagy nyírségi táncdallamok

pl. Zörög az akácfa levél..., A kállói szőlőbe..., Már ezután..., Juhász legény... Három bokor ribezli...

g., Koreográfia: a tanult eredeti anyagból

#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az alapfok 3. évfolyam elvégzése után a növendékek tudják a tanult táncanyaghoz kapcsolódóan, annak földrajzi elhelyezkedését (térképen megmutatni), nevesebb települések nevét felsorolni, táncrészeit felsorolni. A szatmári vagy nyírségi csárdás szabad táncolása a csalogatás elemeivel, eszközök használatával. Viselet részeinek bemutatása. Szatmári vagy nyírségi dalok éneklése. A koreográfia bemutatása, szatmári vagy nyírségi dalok éneklése. Hajdúsági motívumok táncolása, dalok éneklése.

## Alapfok

### 4. évfolyam

a., Tánctechika

– Gimnasztika

– Speciális gyakorlatok: az eddig tanultak ismétlése, nehezített variációi valamint,

– ugró (assamblé, jeté) gyakorlatok, forgások diagonálban

b., Ritmika: nehezebb visszhanggyakorlatok; koordinációs gyakorlatok (más taps-más tánc)

c, Néptánc: Dél- alföldi páros ugrós, lassú és friss csárdás

Motívumok: egyes csárdás, három ugró variációk (kirugós, futós, légbokázós), oldalazó, hátravágó, kopogó, csapások, földcsapó, darudübögő változatai csárdás, forgás, irányváltás, félfordulók, bedöntve is, páros bokázók, kisharang, előre- hátra csárdás

– Páros viszony kialakítása: tartás- ellentartás, félforduló

– Kiegészítő anyag: Hajdúsági lassú és friss csárdás, verbunk

f., Daltanulás: Dél- alföldi és hajdúsági táncdallamok pl. János gazda..., Varga Julcsa..., Új a csizmám..., Édes volt az ..., Hortobágyi gulyás legény...,

g., Koreográfia: a tanult eredeti anyagokból



#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az alapfok 4. évfolyam elvégzése után a növendékek tudják a tanult táncanyaghoz kapcsolódóan, annak földrajzi elhelyezkedését (térképen megmutatni), nevesebb települések nevét felsorolni, táncrészeit bemutatni. Dél-alföldi ugrós és csárdás szabad táncolása. Viselet részeinek bemutatása. Dél-alföldi és hajdúsági dalok éneklése. A koreográfia bemutatása dél-alföldi és/vagy hajdúsági anyagból.

### **Alapfok**

#### **5. évfolyam**

a., Táncteknika

– Gimnasztika

Speciális gyakorlatok: alapgyakorlatok (rúd és középgyakorlatok); lábkörzések (demi rond) ugrások fordulva is; forgások és ugrások diagonálban  
b., Ritmika: hosszabb ritmusképletek memorizálása; nehezebb koordinációs gyakorlatok; régi és új stílusú zene felismertetése

c, Néptánc: Sárközi ugrós és csárdás (lassú és friss), karikázó, verbunk

Motívumok: háromugrók, haladók, kopogók, kettes csárdás, egylépés, lippentő, keresztező, bokázó, sarkazó, sergő, forgó, mártogató, kopogók, 5/8-os lépő, csárdás, keresztező, rezgők, jobbra-balra váltások, futó

– Páros viszony kialakítása: csalogatás, körtartás és alakítás, fogásmódokkal

– Kiegészítő anyag: Forgós- forgatós táncok alapozása

d., Daltanulás: Sárközi táncdallamok

pl. Jaj de fényös csillag..., Öröm öröm fehér..., Arra alatt..., Ez a bajor enni...,

e., Koreográfia: a tanult eredeti anyagból

#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az alapfok 5. évfolyam elvégzése után a növendékek tudják a tanult táncanyaghoz kapcsolódóan, annak földrajzi elhelyezkedését (térképen megmutatni), nevesebb települések nevét felsorolni, táncrészeit bemutatni. Sárközi ugrós és csárdás improvizatív táncolása a csalogatás elemeivel, karikázó szabad táncolása a tanult dalokkal és részeivel, fogásmódjaival. Viselet részeinek bemutatása. Sárközi dalok éneklése. A koreográfia bemutatása.

### **Alapfok**

#### **6. évfolyam**

a., Táncteknika

☐ Gimnasztika

☐ Speciális gyakorlatok: eddig tanultak ismétlése, kombinációja

b., Ritmika: összetett koordinációs gyakorlatok (különböző láb-kar-fejmozgások); különböző táncstílus zenei anyagának felismertetése a tanult táncrendek alapján

c, Néptánc: Rábaközi dus, lassú és friss csárdás, verbunk

Motívumok: kopogó, sarkas cifra, ugrócsapó és variánsai, terpeszcsapó, taps bemérő, forduló és variációi, lengető-séta, pattintó csapó, hegyező, csárdás, forgás irányváltása, friss csárdás motívumai

Páros viszony kialakítása: vonulás a dussal, tartás- ellentartás, egyéb fogásmódok, karéj, kar alatt forgatások

☐ Kiegészítő anyag: Széki táncrend

Motívumok:- négyes; bekezdő, lépő, váltó, szabályszerűsége,- csárdás; kopogók, páros forgás, irányváltó,- lassú; lépő (helyben, előre-hátra fordulva)

- porka és hétlépés; ropogtató, páros forgás, előre-hátra lépő, kifordítás - sűrű és ritka tempó; bekezdő, kopogó, csapások, lezárók, lábkörzések, figurák

Páros viszony kialakítása: szép páros összefogódzás a lassúban, helyes forgás viszony a csárdásban, tempóban helyes kartartások

d., Daltanulás: Rábaközi táncdallamok

pl. Töltsd tele pajtás..., Bojtár volt a nagyapám..., Szomszéd asszony... Széki táncdallamok

pl. Erdő, erdő..., Bonchidai menyecskék..., Ez az utca, Molnár utca..., + csujjogatások

e., Koreográfia: a tanult eredeti anyagból

#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az alapfok 6. évfolyam elvégzése után a növendékek tudják a tanult táncanyaghoz kapcsolódóan, annak földrajzi elhelyezkedését (térképen megmutatni), nevesebb települések nevét felsorolni, táncrészeit bemutatni. Rábaközi dúss és csárdás improvizatív táncolása a csalogatás elemeivel, verbunk táncolása. Viselet részeinek bemutatása. Rábaközi dalok éneklése. A koreográfia bemutatása.

Az alapfok 6. évfolyam végén az év végi számadás mellett, alapvizsgát is kell azoknak a gyerekeknek tenni, akik a továbbképző évfolyamain szeretnék tovább folytatni a tanulmányaikat.

Az alapvizsga az 1-6 évfolyam anyagából tevődik össze, melyen elméleti és gyakorlati ismereteikről adnak számot a növendékek. Minden táncanyagból önálló etűdszerkesztés, a táncanyagokhoz kapcsolódó elméleti ismeretek (topográfia, falvak, táncrészek).

#### **Továbbképző 7. évfolyam**

a., Tánctechnika

☐ Gimnasztika

☐ Speciális gyakorlatok:

b, Néptánc: Rimóci lassú és friss csárdás, karikázó, sarkantyús

☐ Motívumok: lefelé törekvő fenthangsúly, kettes csárdás, forgás és irányváltás, bukós

☐ karikázó motívumai, sarkantyús motívumai:bokázók, koppantók, fonások

☐ Páros viszony kialakítása: kidobások- emelések

☐ Kiegészítő anyag: Forgós- forgatós tánc; székelyföldi forgatós és szöktető

o Motívumok: összerázó, átvető, összeugró, csizmaverő, kiforgató, csalogató, forgás, ugró bokázó, cifrák és kopogók, elől- hátul keresztezők

d., Daltanulás: Rimóci táncdallamok

pl. A rimóci, a rimóci..., Fehér liliomszál..., Csillag, csillag... Székelyföldi dalok

pl., Elmegyek, elmegyek..., Én vagyok az..., A malomnak nincsen köve... e.,

Koreográfia: a tanult eredeti anyagból

#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

A továbbképző 7. évfolyam elvégzése után a növendékek tudják a tanult táncanyaghoz kapcsolódóan, annak földrajzi elhelyezkedését (térképen megmutatni), nevesebb települések nevét felsorolni, táncrészeit bemutatni. A tanulók tudjanak improvizálni a

következő táncrészekből; karikázó, sarkantyús, csárdás. Ismerjenek legalább 4- 4 a tánchoz kapcsolódó népdalt. Viselet részeinek bemutatása. Kiegészítő anyagként a székelyföldi táncrészeket ismerjék és önálló táncalkotás során, tudják alkalmazni az alapotívumait. Viselet részeinek bemutatása. Legyenek képesek zene alapján a táncrészek felismerésére és legalább 4 dal éneklésére. A koreográfiák bemutatása.

### **Továbbképző 8. évfolyam**

a., Tánctechnika

☐ Gimnasztika

☐ Speciális gyakorlatok b, Néptánc: Mezőségi táncok

Motívumok: - Mezőségi táncrend Lassú cigánytánc Szászka

Ritka szökös Ritka csárdás Sűrű csárdás Ritka magyar Sűrű magyar Korcsos Négyes

Kiegészítő anyag: Moldvai táncok

Pl: Kecskés, Öves, Kezes, Vert kezes, Gergelyes, d., Daltanulás: Mezőségi táncdallamok

pl.: Én az éjjel nem aludtam..., Megátkozott engem az édesanyám... + csujjogatások

Moldvai táncdallamok

pl., Keresem..., Mikor Gergely legény vót., Lérem, lérem..., e., Koreográfia: a tanult eredeti anyagokból

#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

Az továbbképző 8. évfolyam elvégzése után a növendékek ismerjék a mezőségi táncrendeket és azok zenei anyagát. Tudják a választott mezőségi falu helyét a térképen, ismerjék a néprajzi háttérét, viseletének bemutatása. Tudjanak énekelni legalább 4-4 mezőségi ill. moldvai dalt. Tudják táncolni a következőket; Mezőség: Lassú cigánytánc, szászka, ritka szökös, ritka csárdás, sűrű csárdás, ritka magyar, sűrű magyar, korcsos, négyes. A moldvai táncrészeket ismerjék fel zene alapján és tudják táncolni a hozzájuk kapcsolódó motívumokat. Ha a tánchoz dal is kapcsolódik azokat énekeljék. Viselet részeinek bemutatása.

A koreográfiák bemutatása.

### **Továbbképző 9. évfolyam**

a., Tánctechnika

☐ Gimnasztika

☐ Speciális gyakorlatok b, Néptánc: kalotaszegi táncok

- Kalotaszegi táncrend Legényes

Csárdás és szapora

☐ Páros viszony: kar alatt forgatások, behúzások, kartartások Kiegészítő anyag: gyimesi táncok Kárpát medencei: féloláhos, verbunk, lassú és sebesmagyaros, lassú és sebes csárdás, kettős jártatója és sirülője. Balkáni táncréteg: régi héjsza

sima héjsza, korobjászka, kerekes, tisztí héjsza,

d., Daltanulás: Kalotaszegi dalok

pl., Szép holdvilág volt az este., Piros kancsó, piros bor., Körösfői halastó... + csujjogatások

e., Koreográfia: a tanult eredeti anyagból

#### Az iskola magasabb évfolyamára lépés feltételei:

A továbbképző 9. évfolyam elvégzése után a növendékek ismerjék a kalotaszegi táncrendeket és azok zenei anyagát, ismerjék és tudjanak improvizálni a tanult gyimesi táncokból. Tudják Kalotaszeg és Gyimes helyét a térképen, ismerjék a néprajzi háttérét,

viseletének bemutatása. Tudjanak énekelni legalább 4-4 dalt táncrendenként. Kalotaszegi táncrend: Legényes, Csárdás és szapora.

A koreográfia bemutatása.

### **Továbbképző 10. évfolyam**

a., Tánctechnika

- ☐ Gimnasztika
- ☐ Speciális gyakorlatok

b, Néptánc: az eddig tanult táncanyagok ismételése, gyakorlása, összefoglalása

c., Daltanulás: az eddig tanult táncanyagokhoz kapcsolódó dalok ismételése, gyakorlása

#### Az iskola befejezésének feltételei:

A továbbképző 10. évfolyamán a növendékek az iskola befejezésére készülnek, ahol számot adnak a megszerzett tudásukról. Elmélet, gyakorlati és színpadi vizsgán tehetik ezt meg. A továbbképzőn tanult táncmatériákból vizsgáznak a tanulók. Minden tanult anyaghoz ismerni kell a táji hovatartozását (térkép, nevesebb települései), táncrészeit, zenéjének jellemzőit (zenekar összeállítás, jellegzetes ritmikai jegyeit), valamint viseletét. A színpadi vizsgán szerkesztett műsorban adják elő ezeket a táncokat.

#### Ajánlott irodalom Népi játék, néptánc

• Néptánc elméleti munkák:

Martin György: A magyar tánc típusok és táncdialektusok. NPI Pesovár - Lányi: A magyar nép táncművészete. NPI

• Eredeti játékgyűjtemények:

Bihari gyermekmondókák. Bukarest, 1982. Gyermekjátékok Hévízgyörkön. Szentendre, 1980. Kerényi György: Gyermekjáték dalok. Bp. 1957., 1975.

Kerényi György: Magyar énekes népszokások. Gondolat Kiadó Kiss Áron: Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény. Bp. 1891.

Kör kör ki játszik. Nyíregyháza, 1982.

Magyar néprajz VI. Népzene - néptánc - népi játék. Akadémiai Kiadó, 1990. Magyar népzene tára I. Gyermekjátékok. Akadémiai Kiadó

Megy a gyűrű vándorútra 1-2. Bp. 1982.

Pécsiné Ács Sarolta: Népi gyermekjátékok Kalocsa környékén

• Az oktatást segítő anyagok:

Foltin Jolán - Tarján Katalin: Játék és tánc az óvodában. NSZH-MMI Foltin-Karcagi-Neuwirth-Salamon: Játék és tánc az iskolában I-IV. o.

Kötetei: Motívumfüzések; Játékok, játékfüzések; Tanmenet. NSZH-MMI Falvay Károly: Ritmikus mozgás, énekes játék. Bp., 1990.

Forrai Katalin: Ének az óvodában. Bp., 1974. 199 1.

Lázár Katalin: Énekes, táncos népi gyermekjátékok tanítása. MTF Rövidítések:

Magyar Művelődési Intézet MMI Magyar Táncművészeti Főiskola MTF Néptáncosok Szakmai Háza NSZH

Népművelési Propaganda Iroda NPI 1996.

A Néptáncos Szakmai Ház hangzó- és videó anyagai • videokazetták:

Motívumfüzések videómelléklete, Játékfüzések videómelléklete.

• kazetták:

Motívumfüzés hangzó-melléklete,

Hangfelvételek néptáncoktatáshoz (Bácska, Délalföld, Dunántúl, Rábaköz, Mezőség, Szatmár, Szék, Székelyföld).

## NÉPI JÁTÉK

A képzés elemi szinten járuljon hozzá a tanuló szocializációs, kommunikációs készségének, kezdeményező készségének, kulturális tudatosságának, általános műveltségének fejlesztéséhez. Elsődleges feladat az önfeledt játék megvalósítása, a játékszabály megismerése, a játéköröm megélése.

### *Előkészítő évfolyamok*

#### **1. évfolyam**

##### Fejlesztési feladatok

- Alapvető mozdulattípusok fejlesztése a játéktevékenység során – A ritmus–tér–térforma fogalmainak kialakítása
- Az ugrás és forgás technikai előkészítése
- A tanuló mozgáskészségének, önfegyelmének, kommunikációs képességének, éneklési készségének, játékbatárságának, szabálytudatának fejlesztése
- A közösségi érzés, a közösséghez tartozás tudatos kialakítása
- A verbális és nonverbális kommunikáció szinkronjának elősegítése – A szocializációs folyamatok fejlesztése

##### Tananyag

A játékműveltség felmérése,

A népi játékokhoz szükséges mozgások, ritmusok, terek, térformák megismertetése, Az alapvető mozdulattípusok,

Játéktípusok (sport–küzdő karakterű népi játékok, énekes–táncos gyermekjátékok), Népi mondókák, kiszámolók, szövegek, dallamok

Alapvető zenei ismeretek (egyenletes lüktetés, zenéhez való igazodás, negyedes és nyolcados lüktetés, dallamegységek, a gyermekdalok hangkészlete, ritmusgyakorlatok)

Írányok, alakzatok (előre–hátra, jobbra–balra, lent–főnt, sor, kör, oszlop, félkör, csigavonal, szórt forma, térkitöltés, térváltás, egyén és csoport viszonya az alakzatokban)

Játékfűzések (a helyi vagy régió szerinti néphagyományban fellelhető népi gyermekjátékokból)

##### Követelmények

A tanuló ismerje a népi játékok cselekményét, szövegét és dallamait, játékfűzéseket A tanuló legyen képes az együttműködésre, alkalmazkodásra, mások elfogadására, a szabályok betartására, a fizikai kontaktus kialakítására, a társas együttlétre, a társak előtti kommunikációra, a párválasztásra, a szerepvállalásra, a játéktevékenységre.

#### **2. évfolyam**

##### Fejlesztési feladatok

- A mozgáskészség, alapvető kombinációs képesség fejlesztése a mozgás– és játéktevékenység során,
- A ritmus–tér–térforma fogalmainak alkalmazása a gyakorlatban, – Az ugrás és forgástechnika fejlesztése,
- A játékműveltség, játékbatárság, szabálytudat, önfegyelem és kezdeményezőképesség fejlesztése,

- A kommunikációs és éneklési képesség fejlesztése, a verbális és nonverbális kommunikáció szinkronjának kialakítása,
- A kreatív játékos tevékenység valamint a mozgásos és verbális önkifejezés ösztönzése, a közösségépítés megvalósítása, a szocializációs folyamatok fejlesztése,

### Tananyag

Az alapvető mozdulattípusok variációs lehetőségeinek valamint az ugrás típusainak megismertetése

Az improvizációs tevékenység előkészítése, a játéktudás bővítése

Játéktípusok (sport–küzdő karakterű népi játékok, énekes táncos gyermekjátékok) Népi mondókák, kiszámolók, szövegek, dallamok

Alapvető zenei ismeretek (egyenletes löktetés, zenéhez való igazodás, negyedes és nyolcados löktetés,

dallamegységek, a gyermekdalok hangkészlete, ritmusgyakorlatok),

Írányok, alakzatok (előre–hátra, jobbra–balra, lent–fönt, sor, kör, oszlop, félkör, csigavonal, szórt forma, térkitöltés, térváltás, egyén és csoport viszonya az alakzatokban),

Játékfűzések (a helyi vagy régió szerinti néphagyományban fellelhető népi gyermekjátékokból)

### Követelmények

A tanuló ismerje a népi játékok cselekményét, szövegét és dallamait, a játékfűzéseket, A tanuló legyen képes az együttműködésre, alkalmazkodásra, mások elfogadására, a szabályok betartására, a fizikai kontaktus kialakítására, a társas együttlétre, a társak előtti kommunikációra, a párvalasztásra, a szerepvállalásra és a játéktevékenységre a variációk során is.

A tananyag feldolgozásához szükséges kötelező (minimális) taneszköz ☐ 1 db tábla vagy flipchart

☐ 1 db történelmi Magyarország térkép vagy néprajzi térkép

☐ Hangzóanyag lejátszására alkalmas lejátszó/erősítő, hangfal ☐ Videó– vagy DVD lejátszó, televízió vagy monitor

☐ A tananyaghoz kapcsolódó könyvek, kiadványok

☐ Néprajzi kézikönyvek, lexikonok, videó és/vagy DVD filmek

☐ A tanulólétszámnak megfelelő, a tanévzáró bemutatókhoz szükséges, megfelelő népviseletek, lábbelik.

## FOLKLÓRISMERET

### *Alapfok 3-6. évfolyam*

#### **3.évfolyam** Népszokások, bevezetés

Az egyes népszokások konkrét ismertetése előtt világossá kell tenni általában a néphagyomány ünnepi rítusainak formai összetevőit, illetve történeti rétegeik eredetének forrásait. Ezek az alapok a továbbiakban folyamatosan alkalmazhatóak a konkrét ünnepi szokások magyarázatánál.

A tanulók előtt világossá kell tenni, hogy egy-egy jeles napi rítus formailag a következő elemeket tartalmazza, azaz kellett tartalmaznia eredeti formájában:

- rítuscselekmény,
- mondott rítus (ének, mondóka, szerepszöveg),
- rítusmagyarázat (eredetmonda, a szokás funkciójának, miértjének népi magyarázata), A magyar népszokások kialakulásában szerepet Játzó történelmi kultúrköröket
- a kereszténység előtti magyarság szokás- és hiedelemvilágának maradványai, • a görög-római antikvitás elemei,
- a germán-kelta-szláv európai pogányság nyomai,
- a zsidó-keresztény kultúrkör meghatározó és asszimiláló hatásai,

Játékos, érdeklődést felkeltő, szórakoztató formában való átadása, közismert példák felvonultatásával (húsvéti locsolás, tojásfestés, ajándékozás).

A paraszti év ünnepi időpontjait befolyásoló, különböző történelmi időszámítási rendszerek: • holdév - napév (állandó és mozgó ünnepek),

- évkezdő időpontok (ádvent, karácsony, újév, Szent György nap, stb.), • vigília-jelenség (a nap kezdetének változó felfogása),
- ünnepi félév - gazdasági félév,
- napfordulók, napéjegylenlőségek, A téli napforduló ünnepköre (Ádventtől vízkeresztig)

Ádvent („Kisbőjt”)

- időbeli meghatározása, egyházi értelme, jelentősége, • a fonó szokásköre, szerepe a falu téli szokásaiban,

- disznótor,

- ádvent-kezdő névnapok, a hozzájuk kapcsolódó mágikus, jósló praktikák (András, Katalin, Borbála),

Miklós nap (XII 6.)

- Miklós püspök legendája (ajándékozás), • fonóbeli alakoskodás,

Luca nap (XII. 13.)

- egykori évkezdés, napforduló, • Luca apokrif szent,
- Luca női démon, kapcsolatos a fénnel, a baromfi termékenységével, • lucajárás,
- kotyolás,
- Luca széke, hiedelemmondák. Karácsony (XII. 25-26.)

- Szenteste (vigília-kérdés),

- a téli napforduló pogány ünnepe (Baldr-mítosz), • keleti misztérium-kultuszok (Mithrász),
- hanuka,

- újszövetségi történet (Jézus születése)

- karácsonyi asztal, étkezési szokások, halottkultusz, • mágikus és jósló praktikák,

- kántálás, névnapköszöntők, vesszőhordás Paradicsom-játék. Betlehemezés

- Jézus születésének dramatizált megjelenítése. Központi magja a pásztorjáték. (Betanulás,

szerepek, bábtáncoltató forma.) Regölés

- fő időpontja István nap (vértanú), • jelmezek, szereplők, hangszerek,
- a rítusének szövegének elemzése (szarvas-ének, párosító, jókívánság, koledálás), • földrajzi - történeti elterjedése,
- ősvallási, ősköltészeti elemek. Apró szentek (X 28.)
- újszövetségi történet,
- korbácsolás, vesszőzés, • legényavatás.

Szilveszter - Újév (Kiskarácsony)

- évkezdő szokások: zajkeltés, pásztorjárás, köszöntők, aranyosvíz, • mágikus és jósló praktikák,
- étkezési szokások,
- a moldvai magyarok „hejgetése”. Vízkereszt (I. 6.)
- újszövetségi történetei (a három napkeleti bölcs, Jézus megkeresztelése, kánai menyegző), • vízszentelés, krétaszentelés, házszentelés,
- csillaghordás, csillagének - a karácsonyi ünnepkör lezáró, a farsang kezdő időpontja.

#### **4.évfolyam *Jeles napok***

(Vízkeresztől Dömötör napig)

Ismétlés: az időszámítás kérdései, különös tekintettel a mozgó (luniszoláris) ünnepekre, melyek a télvégi, tavaszi ünnepkör meghatározó jeles napjai. Vízkereszt még szoláris (napév szerinti) állandó ünnep, de a másként húsvét-pünkösdnek is nevezett periódus többi meghatározó időpontja néhány kivételtől eltekintve már húsvét, jelenlegi naptárunk szerint változó dátumától függ.

Húsvét előtt 40 nap a nagyböjt. Ennek kezdete és a vízkereszt közé eső időszak neve farsang a recens hagyomány szerint. Húsvét után 50 nappal van pünkösd (Pentekosztész - ötvenedik). Húsvét vasárnapja a tavaszi napéjegyenlőséget (III. 21.) követő első holdtölte utáni vasárnapra esik. Így március 22. és április 25. között kap helyet.

Farsang (I. 6. - húshagyókedd)

Eredeti értelmében a nagyböjt előtti utolsó este, éjszaka (Fasching, Carnevale). Ez a jeles idő a hagyományokban és köztudatban fokozatosan terjeszkedik. Elvesz két napot az eredetileg 42 napos, 6 hetes böjtből. E két nap a farsanghétfő és húshagyókedd. Így terjed ki három napra a farsang lezáró periódusa, a „farsang farka”, mely eredetileg csak a vasárnapot jelentette. (Szent László monda)

A farsang fogalma a mai köztudatban visszafelé is kiterjed. Tulajdonképpen a vízkeresztől nagyböjtig tartó mulatozós időszakot jelenti. Ez az egyházi tilalmaktól és mezeti munkáktól mentes időszak, melynek során a legkülönbözőbb helyszínek (fonó, lakodalom) alkalmat adnak a színjátékszerű, maszkos szórakoztatás és szórakozás számára. Húsvét korai, vagy késői ideje szerint beszélünk rövid, illetve hosszú farsangról.

- a házasságkötések és az ezekhez kapcsolódó többnapos multságok legfőbb időszaka, • a pártában, illetve nőtlenül maradt házasulandó korban levők tréfás- komoly megszegyenítése a farsang végén (tuskóhúzás, lakodalomparódia, szűzgulyafordítás),
- maszkos alakoskodások, alkalmaik (fonó, lakodalom),
- maszkos felvonulások (téltemetés, farsangtemetés, „memento mori”), • bálszervezés, adománygyűjtés, táncalkalmak,
- rétegmultságok (asszonyfarsang, pásztorfarsang, házasok bálja), • a mohácsi sokacok busójárása (eredetmonda),
- a hétfalusiak borica-tánca (európai moreszka hagyomány).



A farsang szoláris jeles napjai:

- II. 2. Gyertyaszentelő (időjárásjóslás),
- II 3. Szent Balázs püspök legendája, balázsolás, iskolástoborzás. Nagyböjt (hamvazószerdától húsvétvasárnapig)
- egyházi-vallási értelme, tilalmak, kötelességek, • böjti játékok, karikázó, a nagyböjt időszakán belüli szoláris ünnep:

Gergely-járás (II 12.): iskolás-toborzó, adománygyűjtő szokás. Virágvasárnap (húsvét előtt egy héttel)

- újszövetségi történet (Jézus bevonulása Jeruzsálembe),
- barkaszentelés, barkával kapcsolatos mágikus praktikák, • kiszehordás, villőzés, zöldág-járás.

Nagyhét

- az újszövetségi passió-történet kivetítve a hét egyes napjaira, • általános lusztrációs, megtisztító rítusok.

Nagycsütörtök

- a harangok elmennek Rómába, kereplés, • Pilátusverés.

Nagypéntek

- a legszigorúbb böjt, tüzek kioltása,
- rituális mosakodás, szótalán víz, hollóvíz, féregűzés. Nagyszombat
- Új tűz gyújtása, tűzszentelés. Húsvét vasárnapja
- hajnali Jézus-keresés, halottkultusz maradványai (halotttetetés, kolduskalács...), • körmenet, határjárás, határkerülés,
- ételszentelés, húsvéti asztal, étkezési szokások. Húsvéthétfő („vízbevető”)
- termékenységvarázsló locsolás, vesszőzés,
- tojásajándék, a tojás mitikus jelentősége, szimbolikája, a díszített tojás, (keddi viszontöntözés)

Fehérvasárnap (mátkáló vasárnap) • a komatál küldés fő időpontja,

- a műrokonság (mátkaság, komaság) jelentősége a paraszti életben. Zöldfarsang (húsvétól pünkösdig)
- játszó,
- a fiatalok játékszokásai.

Pünkösd (Pentekosztész = ötvenedik)

- újszövetségi értelme: Jézus mennybemenetele után a Szentlélek rászáll az apostolokra - tkp. az egyház létrejötté,
- az ókortól dokumentálhatóan a természet megújulásának ünnepe (római Florália, zsidó Sávúót),
- a középkor óta ismert szokás a pünkösd király és királyné jelképes házassága a termékenység serkentése végett (angliai Robin Hood ünnepek, olasz Maggio),
- a magyar falvakban pünkösd királyt választottak vagy jelöltek ki ügyességi és erővetelkedők győztéseiből, aki egy év tartamára a legények kiváltságokkal rendelkező előljárója lett,
- helyenként szinte napjainkig szokás a pünkösd kiskirályné körülhordozása vallási emlékünnepként, és a kender növekedését serkentő mágikus szertartásként,
- Árpád házi Szent Erzsébet legendája, rózsacsoda, pünkösd rózsza,
- a májusfa táncmulatság rendezésével való „kitáncolása”, kidöntése az ünnepkör lezárásaként.

A húsvét-pünkösd ünnepkör szoláris ünnepei

Szent György nap (IV. 24.)

- Kezdő jellegű gonoszjáró nap, főként a marhatartással, tejhaszonnal kapcsolatos mágikus cselekmények ideje (első kihajtás, harmatszedés),
- körmenetek, határjárások,
- általában varázslásra, mágikus eszközök szerzésére, készítésére, gyógyfüvek gyűjtésére különösen alkalmas dátum,
- az elásott kincsel kapcsolatos hiedelmek kapcsolódnak hozzá, • időjósító.

Május elseje

- az újjászülető természet ünnepe, a természetben tartott multságok, majálisok ideje, • falun zöld lombokkal díszítik a házakat,
- fontos gonoszjáró nap, a boszorkánygyűlések jeles dátuma,
- a legények szerelmi jelként májusfát állítanak kedvesük háza elé. Szent Iván napja (VI. 24.)
- jöllehet már a nagy munkák idejére esik, csillagászati jelentősége miatt kiemelkedő ünnep: a nyári napforduló, a legrövidebb éjszaka dátuma,
- rokon népek ünnepei, szláv, germán párhuzamok (fehér éjszakák),
- újszövetségi értelme szerint Keresztelő Szent János emlékünnepe (Világos Szent János) (az Iván névforma szláv kapcsolatra utal),
- tűzgyújtás, tűzugrás, tüzes kerek gurítása, tűztutajok úsztatása (nap- és fényszimbolika, mágia),
- a hosszú szentiváni ének (párosító jelleg, termékenység varázslás),
- a tűzön füstölt gyógyfüvek, abban sült gyümölcsök mágikus hatása,
- gazdasági jeles nap: a gabona töve „megszakad”, tovább nem nő csak érik. *Munkavégző ünnepek*

Az egyes, különösen fontos paraszti munkafolyamatok lezárásának ünnepei Aratás

- kezdés: Péter-Pál (VI. 29.), Sárlos Boldogasszony (VII. 2.), • aratókoszorú, felvonulás, aratóbál.

Szüret

- kezdés, hegytörvények,
- szüreti koszorú, szüreti bál (a neves borvidékeken különösen díszes külsőségek), • Tokaj-Hegyalja: Baksus, kapáscéh, kádártánc.

Leányvásárok (gesztenyeszüret)

- az exogám közösségek házasságszerzési alkalmi (Baranya-Sárköz) *Pásztorok és cselédek évadzáró napjai*

Szentmihály nap (IX. 29.)

- országosan a szezonra szerződött bér munkások elszámolási és esetenként újrafogadási napja,
- bálók,
- időjósítás. Vendel (X. 20.)
- főként a nyugati területek juhászainak ünnepe. Dömötör (X. 26.)
- a keleti területeken „juhász újév”. Disznótor (András nap körül, adventben) • családi, szűkebb körű multság,
- nyársdugás.

## 5.évfolyam

*Az emberélet fordulói (Az átmenetek rítusai)* Születés

- a születendő gyermek tulajdonságainak befolyásolására és megjósolására vonatkozó

praktikák, babonák,

- a terhes asszony státusza a családban és a falusi közösségben: előjogok és tabuk, • a szüléssel kapcsolatos hagyományok, a bába alakja, az apa szerepe,
- az újszülött családba fogadásának formái,
- az anyával és az újszülöttel kapcsolatos védelmező mágikák a keresztelőig:

Boldogasszony ágya (Boldogasszony pogány alakja), a váltott gyermekkel kapcsolatos hiedelmek,

- paszita, komatál,
- keresztelő (névadási szokások, keresztszülők szerepe), • keresztelői multság,
- asszonyavatás. Gyermekkor
- gyermekjátékok (táncoktatóval egyeztetve), • a paraszti gyermekkor tárgyi környezete,
- munkára nevelés, a munkába állás fokozatai,
- a gyermekmunka, mint szokásalkalom (libaörzés stb...), • gyermekkiváltságok,

Legényélet, leányélet

- serdülők számára szervezett alkalmak, ahol elsajátítják a felnőtt fiatalság viselkedésmódját, belenőnek (serketánc, buhatbál, aprók tánca, gyermeklakodalom, gyermekfarsang),
- a nem felavatott serdülők tilalmai, a tabuk megszegésének megtorlása, • legényavatás, leányavatás (legénycéh, banda, leányklasszis, kórus),
- fiatalok együttes szórakozásának, megmutatkozásának többé-kevésbé szervezett alkalmi (táncalkalmak, játszók, kollektív munkaalkalmak, bizonyos jeles napok szokásai),
- udvarlási szokások, szerelmi élet. Párválasztás
- szokásjog, a párválasztás szempontjai, • endogámia, exogámia.

A házasság előkészítése • közvetítés,

- leánynéző, háztűznéző, kéretés,
- a házasságkötést megelőző jogi megállapodások, móríng, hozomány, • kézfogó, eljegyzés, jegyajándékok,
- próbaházasság.

A kereszténység előtti magyarság házassági szokásai

- történeti források információi (krónikák, korabeli leírások), • a recens anyagban fellelhető utalások,
- leányrablás, leányszöktetés, levirátus, asszonyvétel. Lakodalom
- a lakodalmi rítusok rendje,
- lakodalmi tisztségviselők, szerepek (vőfélykönyvek), • lakodalmi táncok, alakoskodó, szórakoztató szokások, • héréssz, hívatlanok,
- táji eltérések (Pl porkolás - mosdatás, menyasszonytánc, újasszonytánc) A házasság életmódja
- családformák, nagycsaládrendszer,
- új státusz a falu társadalmában, jogok és tilalmak, • vadházasság, félrelépés, közösségi szankciók. Halál
- a hagyományos paraszti közösségben élő ember viszonya az elmúláshoz, • a halálra való felkészülés,
- a haldoklóval kapcsolatos szokások,
- a halottal kapcsolatos szokások, hiedelmek, mágia, tilalmak,

- a sirató,
- temetés, temetkezési szokások (kiterve a pogány magyarság temetkezés rítusainak emlékeire), sírjelek,
- halotti tor, gyász, emlékünnepek
- kísértet, hazajáró halott, halottlátó, halottkultusz maradványai.

## 6.évfolyam

### *A magyar nép hiedelemvilága* Bevezetés

A népszokások anyagának átvizsgálása, kihangsúlyozva a hiedelem összetevőit: • sámánizmus,

- pogány elemek,
- keresztény elemek.

A magyar parasztság hiedelemvilágának történeti rétegei • ősmagyar réteg (finnugor illetve ótörök elemek),

- a délkelet-európai sztyeppék nagyállattartó nomádjainak világképe,
- európai pogány réteg (mediterrán antikvitás, germán, kelta, szláv ősvallás), • zsidó-keresztény kultúra.

A magyar ősvallás

- a régészeti, nyelvészeti és történeti anyagban fellelhető adatok (többes lélekhit, fordított túlvilág, totemizmus, szakrális fejedelemség),
- sámánizmus (földrajzi-etnikai elterjedése, története, kutatása),
- a sámánhit alapelemei (közvetítő funkció, transz-technika, született hatalom, sámánbetegség, stb.),
- nyomai a magyar parasztság hagyományos kultúrájában (táltos, halottlátó, mesei motívumok), regölés, boricatánc.

Világkép

- a sámánhitű népek világképe,
- párhuzamos világismeret elemei (bibliai, iskolai, pogány), • világ keletkezéséről szóló mítoszok,
- föld, világfa, életfa, világrétegek, világvége,
- az égitestekkel kapcsolatos hiedelmek (nap, hold, csillagképek), • szél, vihar, égbolt, szivárvány,
- fémek (arany, vas, kincsmondák), • tűzkultusz,
- növények,
- állatok (totemizmus, tabunevek...), • emberi testrészek,
- mesterséges környezet (ház, termőföld stb...), Természetfeletti lények
- az alsó mitológia fogalma, animizmus, • mesei lények, hiedelemlények,
- metamorfózis, ambivalencia, a, Lidérc, ludvérc
- fényjelenség, együttjáró démon, tüzes ember, segítő mit-mitke. b, Szépasszony
- negatív női démon,
- megjelenésének ideje, helye (Fata Morgana, Déli Baba), • tündérek, kisasszonyok,
- váltott gyermek,
- környező népek hasonló lényei, • összefonódása a boszorkánnyal, c, Kísértet, hazajáró halott

### *Természeti démonok*

Alsó mitológia, a kereszténységet megelőző hitvilág ördögivé degradált, általában ambivalens lényei

- vízi lények (holt ember, Vízi ember, sellő, vörössipkások, „Víz Őrzője”, Hany Istók), • egyetemes néphit - és mitológiai párhuzamok,
- erdei lények (erdei csuda, vadleány, vadember, Tápió) - párhuzamok, • gabonadémon,
- óriások, törpék, tündérek (germán-kelta-szláv párhuzamok). Ördög
- a kereszténység előtti mitológia degradált alakja (Pán, Faun), • a bukott angyalok mítosza,
- a dualisztikus hitvilág démiurgosza,
- démoni gonoszságú, alvilági lény, a boszorkányok ura. *Luca*

Visszaütalás a jeles napra

- a téli napforduló ambivalens női démona,
- az asszonyi tevékenységek, tilalmak ellenőre,
- baromfi-termékenységgel való kapcsolata, madáralak, • szembetegségek gyógyítója,
- apokrif Szent. d, Egyebek
- vámpírok, gyermekijesztők, betegségdémonok, küldött farkas, sárkány. *Természetfeletti erővel rendelkező emberek*

Táltos

- sámánizmus,
- a pogány sámán recens magyar megfelelője, • táltos mondák.

Garabonciás

- nyugati mágusalak elkeveredve a táltossal, • kelet-nyugati területi elterjedés. Boszorkány a, A népmesei boszorkányalak
- Baba Jaga, bába, vasorrú bába - szláv hatás. b, A középkori boszorkányperek boszorkánya • történeti összefoglalás,
- boszorkányszervezetek, sátánizmus, • eretnekségek,
- pogány hitmaradványok (Könyves Kálmán). c, A néphit boszorkánya
- történeti elemek, • tudományszerzés,
- funkció (oldás-kötés, rontás, gyógyítás), • metamorfózis,
- gonoszjáró napok, • védekezés,
- hiedelemmondák. Tudományosok

A gonoszok, boszorkányok ellenfelei, sámánisztikus motívumok • tudós pásztor, tudós kocsis, molnár,

- értelmiségi ördöngösség (Faust-monda, Hatvani professzor). Látók nézők, gyógyítók
- Átmenet a született tudósok és a szerződött ördöngösök között • léleklátó, halottlátó,

- jósló koldus, vándor,
- javasok, gyógykovácsok.

A magyar tündérmesék világának hiedelelemei • már nem élő hiedelmek alakjai,

- eltérések a valóban hitt hiedelmek alakjaitól, • a sztyeppei nomád hősénekek hatása.
- Babona, babonás cselekmények

- rontás, igézés,
- oldás - kötés, szerelmi varázslások, • megnyomás, lóvá tevés,
- haszonelvétel (főként a szarvasmarhával kapcsolatosan), • védekezési praktikák
- a jövő megismerését és befolyásolását célzó varázsiatok, • a szó ereje (ráolvasások, tabunév, antik párhuzamok).

### A számonkérés formája

A tanulók minden évfolyamon félévi és év végi vizsgán adnak számot tudásukról. A vizsga anyagát a szaktanár állítja össze. A bemutatás csoportosan történik. A minősítésre, az osztályzatra a szaktanár tesz javaslatot, a bizottság szótöbbséggel dönt.

### Az értékelés szempontjai - minimumkövetelmények:

- a memoriter szöveg- és dallamanyag folyamatos kikérdezése, • az egyes tárgykörök lezárásakor dolgozat,

### Irodalom tanulónak (tankönyvként)

Balassa Iván - Ortutay Gyula: Magyar néprajz. Budapest, 1979. Dömötör Tekla: Magyar népszokások. Budapest, 1983.

Dömötör Tekla: Régi és mai magyar népszokások. Budapest, 1986.

Filep Antal - Kósa László: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Budapest, 1975. Katona Imre: Magyar népművészeti-néprajzi útikalauz. Budapest, 1990.

Kerényi György: Magyar énekes népszokások. Budapest, 1982. Népcsoportok (Szöveggyűjtemény). NSZH

Kötelező olvasmány

Balassa Iván - Ortutay Gyula: Magyar néprajz. Budapest, 1979. (értelemszerűen a témához kapcsolódó fejezetek)

A tanításhoz ajánlott irodalom

Andrásfalvy Bertalan: Néprajzi alapismeretek. Budapest, é.n. Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd. Budapest, 1976. Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I-II. Budapest, 1977.

Balogh Júlia: Szent Mihály havától Kisasszony haváig. Győr, 1996.

Barsi Ernő: Néprajz az általános iskola kezdő szakaszában. Budapest, 1992. Diószegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága. Budapest, 1978.

Dömötör Tekla: A magyar nép hiedelemvilága. Budapest, 1981. Magyar népzene tára I. Gyermekjátékok. Budapest, 1951.. Magyar Népzene Tára II. Jeles napok. Budapest, 1953.

Magyar Népzene Tára 111. Lakodalom. Budapest, 1955-56. (Különös tekintettel az I. kötet bevezetőjére)

Magyar Néprajz V. (Népköltészet). Budapest, 1988.

Magyar Néprajz VII. (Népszokás Néphit • Népi vallásosság) Budapest, 1990.

Ortutay Gyula: Magyar népköltészet. Budapest, (több kiadás, mint szöveggyűjtemény) Tátrai Zsuzsanna: Leányélet. Budapest, 1994.

Ujváry Zoltán: Farsangi népszokások. Debrecen, 1991.

# KINETOGRÁFIA

## 9-10. évfolyam

### 9.évfolyam

A mozdulatelemzés néhány alapfogalmának elsajátítása után a mozdulat- elemzés és a táncjelírás tanítása párhuzamosan történik.

Mozdulatelemzés:Táncjelírás: 1. A tánc tagolódása:

fázis - motívum - motívum fűzés - tánc 2. Alaptényezők:1. Alapfogalmak:

a, plasztikaVonalrendszer

(irányok, mellékirányok, fő magassági fokok,Irányok tágsági fokok, frontirányok, térrajz)

b, ritmika (hangjegyérték, metrum és az ütem, ritmus, tempó)

c, dinamika (erőfok, feszítés-lazítás)

3. A mozdulat és helyzet típusai:2.Mozdulat típusok jelölése: a, mozdulattípusok

- lépés• lépés jelölése

- súlyt hordó láb mozgása• magassági szintek

föl - le, lábujjhegy - térdhajlítás, forgatás,(forgatás jelölése később) ringás jobbra- balra

- gesztus

levegőben lévő láb mozdulata

levegőben lévő láb csúsztatása, kar-fej forgatása) • kiegészítő jelek:

kapocs levegőben lévő láb csúsztatása, ismétlőjel

(csúsztatás, forgatás je lölése később) • ugrásjelölése

- kiegészítő jelek:

távolság csökkentés, növelés földhöz közeli lábmozdulatok kis térdhajlítás, feszítés

a lábfej részei, azok alkalmazása: (talaj érintés, gördülő és csúszó lépés) dinamikai jelek:

(erőteljes lábmozdulat, rugózás-rezgés, bokázó— taps)

pozíciójelek forgatás jele

- helyzettípusok jelölése b, helyzettípusok

- testpozíció ( állás)

- súlytalan testrészek mozdulatlansága • szünet a testben

- szünet a térben • szünet a helyen

**10.évfolyam** Mozdulatelemzés: a, mozdulattípusok: • forgás

perdülő perdülés nélkül ugró

Táncjelírás:

- különböző típusú forgások jelölése frontirányok

- kiegészítő jelek testrészek és ízületek • keringés

- gesztus

testrészek forgatása karhelyzetek, csípő forgatása törzs forgatása, döntése, hajlítása

b, kiegészítő fogalmak

- páros viszony• páros viszony jelölése • fogások• fogások jelölése

- táncos-eszköz viszonya• vonatkozási jel

*Megjegyzések:* a kinetográfia a tánc lejegyzésére szolgáló, s kizárólag jelíráson alapuló rendszer.

A Lábán Rudolf nevéhez fűződő táncjelírást, ill. az ehhez szorosan kapcsolódó mozdulatelemzést hazánkban Szentpál Mária fejlesztette tovább (figyelembe véve Ann Hutchinson és Albrecht Knust munkásságát is), míg a MTA Zenetudományi Intézetben található Táncírás Tár létrehozásával Lányi Ágoston szerzett nagy érdemeket. csapásolás, lábszárkörzés, lábfej tartás (lefeszített, „pipáló”)

- keringés jelölése

- újabb gesztusok jelölése

### A számonkérés formája

A tanulók minden évfolyamban félévi és év végi vizsgán adnak számot tudásukról. A vizsga anyagát a szaktanár állítja össze, a bemutatás csoportosan történik. A minősítésre, az osztályzatra szaktanár tesz javaslatot. A bizottság szótöbbséggel dönt.

### Az értékelés szempontjai - miniumkövetelmények: 9.évfolyam:

félévi beszámoló.

- egyszerű motívum (karikázó, ugrós) leolvasása, stílusos előadása, • a motívumok ritmusának pontos eltapsolása,
- a motívumban szereplő mozdulattípusok felismerése. év végi beszámoló:
- verbunk, ill. csárdás motívum leolvasása, stílusos előadása, • mozdulattípusok felismerése.

### **10.évfolyam:** félévi beszámoló:

- legényes motívum leolvasása, stílusos előadása, • mozdulattípusok felismerése.
- év végi beszámoló:
- eszközös motívum, 1 páros motívum leolvasása, stílusos előadása.

### Ajánlott irodalom

Sz. Szentpál Mária: A mozdulatelemzés alapfogalmai. Budapest, 1967, 1978. Sz. Szentpál Mária: Táncjelírás. (Lábán - kinetográfia)I. Kötet 1964, 1976.

II. kötet 1969.

III. kötet 1973. Bp.

Lányi Ágoston: Néptánc olvasókönyv. 1980. Bp.

### A tanszak tárgyi feltételei

- magnó (lehetőleg lassítható), • erősítő,
- videó,
- diavetítő, • televízió,
- felvevőgép,
- hangkazetták (eredeti népzene, valamint tánccházi zene),
- videokazetták (eredeti felvételek, koreográfiák, népszokások), • diasorozat (történeti korokat, viseleteket illusztráló sorozat),
- kézi könyvtár (elsősorban népzenei, néptáncos, néprajzi, tánc történeti kötetek), • szükség szerint viseletek,
- tábla (kréta), • kottaállvány.